

THEMA KUNSTROUTES

Elke zomer zijn er weer beeldenroutes te bewandelen of te beflitsen. Die routes worden gekoppeld aan een thema of een verhaal. NRC koos er drie uit: geslaagde en minder geslaagde voorbeelden.

Beeldenroute

IJsselbiënnale 2023. Grondtonen is t/m 17/9 langs de IJssel. Info: ijsselbiennale.nl

FOTO SIDSEL BONDE

FOTO IJSELBIËNNALE 2023

Rob Voerman: Rizoom

Sidsel Bonde: A canvas for landscape dynamism

Kunstwerken over de grond onder onze voeten

RECENSIE IJSELBIËNNALE 2023

'Grondtonen' is de titel van de IJsselbiënnale 2023. Thema is het trio aarde, bodem, grond, de grote onbekenden van het dagelijks bestaan.

Door onze medewerker **Kester Freniks**

De IJssel, de jongste rivier van ons land, is een kunst-rivier. Sinds de manifestatie IJsselbiënnale zes jaar geleden, in 2017, bij de eerste editie kunstwerken in en rondom het stromende rivierwater plaatste, in dorpen, steden, op dijken en in uitervarden, zijn de IJssel en beeldende kunst met elkaar verweven. Een van de 27 nieuwe kunstwerken langs de rivierloop van 120 km ligt verschooten onder een civiel-technisch kunstwerk. *Ursirkable* van Karin van Dam toont ons een uit elkaar geslagen vlot vervaardigd van bamboe, enigszins verstevigd met zwart draad. Stootwilen van visdraad als kluwens wol houden de brokstukken drijvend, mocht het water hier stijgen. Maar het vlot ligt op het droge.

De locatie is de surrealistisch ogende Tolbrug met een lengte van 800 meter, die rustend op hoge witte pijlers dwars door de uiterwaarden bij Heerde loopt. Deze brug is alleen een brug als het water uiterst hoog komt en de hoogwatergeul tussen Veessen-Wapenveld vult. Misschien komt dit nooit voor, misschien eens in de tachtig jaar. Dit kunstwerk juist op deze plek tekent hoe de IJsselbiënnale te werk gaat: de rivier, het landschap, de brug zelf en het kunstwerk zijn met elkaar verbonden en verwijzen naar elkaar. Geen enkel object is lukraak geplaatst. IJsselbiënnale 2023 heeft als titel *Grondtonen* en gaat over het trio aarde, bodem, grond. Richtte de voorgaande editie van 2021 zich op klimaatverandering en dreigend hoogwater, nu kiezen directeur Mieke Conijn en het artistieke team voor de grote onbekende in ons dagelijks bestaan: de grond onder onze voeten.

Publieksparticipatie
Bij de openingsceremonie maakte het pu-

bliek deel uit van een performance op de IJssel dijk bij Deventer. Op initiatief van de Arnhemse kunstenaar Rob Sweere kregen de genodigden een handvol aarde. Daarmee moesten ze in een kring staan en tien minuten lang geconcentreerd naar de aarde kijken terwijl Sweere vertelde over het wonder van groei en kracht dat we vasthouden. Maar ook hoe de mens de bodem uitput tot die geen groei-kracht meer bezit.

Elders op die kunstroute, die de bezoeker bij voorkeur fietsend volgt van zuid naar noord, dus van Ellecom naar Kampen, stroomafwaarts mee met de rivier, ontwierp Martine van Lubbeek de installatie *An Affinity for Water*. Op een vervallen steiger in de Museumhaven van Zutphen plaatste ze als beton ogende, houten blokken die door mos zijn aangestast. Nietige organismen die het sterkste gesteente breken. Ook ontwierp ze een sculptuur van mos, een soort grof. Op de blokken laat ze met behulp van raffine tekeningen de grillige, subtiele maar o zo kracht-

ge structuur zien van moswortels, iets wat voor het menselijk oog nauwelijks waarneembaar is. Her en der staan gieters klaar die de bezoekers uitnodigen het mos water te geven

Daar, in het weidse land, ligt een schitterende geometrische vorm van tien bij tien meter met een dikte van 7 cm, gebouwd van klei uit de omgeving. *A Canvas for Landscape Dynamism* noemt de Deense Sidsel Bonde het reusachtige kleitablet. De roodkleurige grondsoort is geharsten in de hitte. In de breuklijnen groeien grassen en bloemen. Deze sculptuur leeft, groeit mee met het landschap

Ook Rob Voerman maakt met *Rizoom* de ondergrondse wereld zichtbaar, een aan de biologie ontleende term die verwijst naar de ongebreidelde, ondergrondse groei van wortelstelsels. Voermans kunstwerk staat langs de IJssel bij Deventer, aan de Gashavenstraat, en toont een opengewerkte wereldbol, de aarde zelf ofwel *planet earth* zoals astronauten die vanuit de ruimte waarnemen. In deze kwetsbare blauwe parel knoopte Voerman man allerhande metalen kabels, groene stukken rubber en takken aan elkaar, als een wortelstel dat zich tot in het oneindige kan uitbreiden, zoals wortelgroeisels dat doen. *Rizoom* toont de transparante aarde met haar harde kern van wortels, diep verborgen in de bodem.

Met dit werk tekent Voerman óók protest aan tegen de aantasting van bodemschatten, maar het is een visie die zich niet makkelijk prijsgeeft.

Kijk er lang naar, en opeens valt de legrte op die zich rondom de wortelkluwen aftekent, zowel bovengronds als ondergronds. De wortels die het begin van alle bestaan vormen, lijken oneindig maar zijn dat in werkelijkheid niet. In de installatie zijn ze samengebonden tot een in elkaar verstrikt labryrint, beslist niet onbegrensd in hun groei. Klopt: de mens slaat toe, en put de bodem uit.

Her en der staan gieters klaar die de bezoekers uitnodigen het mos water te geven